

Αντιλήψεις για τον Θεό στη διάρκεια της ιστορίας. 1ο Μέρος: «Από την Προϊστορία ως την Αναγέννηση»

[Ορθοδοξία](#) / [Θεολογία](#) / [Φιλοσοφία](#)

[Σταμάτιος Ζούλας, ΔΜΣ Θεολογίας - Εκπαιδευτικός](#)

«ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΘΕΟ ΣΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ»

1^Ο ΜΕΡΟΣ:

«ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ ΩΣ ΤΗΝ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ»

Εξετάζοντας την πολιτιστική και βεβαίως φιλοσοφική εξέλιξη του ανθρωπίνου είδους, από όσο παλιότερα μπορούμε, από τους ανθρώπους των σπηλαίων ακόμα, και τις παραστάσεις που άφησαν στα τοιχώματα των σπηλαίων αλλά και τα διάφορα εργαλεία και αναθήματά τους, διαπιστώνουμε ότι **η θρησκευτικότητα** είναι μια από τις πρώτες πνευματικές λειτουργίες στον πρωτόγονο άνθρωπο. Είναι μάλλον η πρώτη συναισθηματική του ενασχόληση που λειτουργεί εκτός **ενστίκτου**, εκτός δηλαδή της σχέσεως του ζευγαριού δυο ανθρώπων διαφορετικού φύλου, και της σχέσεως μητέρας και παιδιού. Όλη η βιοθεωρία και

κοσμοθεωρία του πρωτόγονου είναι θρησκευτική.

Η θρησκευτικότητα είναι το γενικό κλίμα του πρωτόγονου ανθρώπου και έχει ήδη ριζώσει την εποχή που ο πραγματικός πολιτισμός αρχίζει να δημιουργείται ακριβώς δηλαδή στη μετάβαση του ανθρώπου από το νομαδικό βίο στον αγροτικό (Σ. Κυριαζόπουλος). Όλες οι εκδηλώσεις του τότε ανθρώπου έχουν θρησκευτική ρίζα. Αλλά και όλες οι ψυχικές του διαταραχές, (κι αυτό αποδεικνύεται μελετώντας και στις μέρες μας πρωτόγονους στη σκέψη ανθρώπους), οφείλονται σε διαταραχές της σεξουαλικής ζωής και της θρησκευτικότητας. Και στις ψυχοπάθειες των ανθρώπων θα βρούμε ανακατεμένες τη θρησκεία και τη σεξουαλική ζωή. Θρησκευτική είναι και η πρώτη φιλοσοφία του ανθρώπου. Η μητέρα της φιλοσοφίας είναι η θρησκεία, όπως και όλων σχεδόν των πνευματικών επιστημών. Και αυτό φαίνεται από το γεγονός, πως όλοι οι μεγάλοι φιλόσοφοι στην ιστορία, έχουν ασχοληθεί με το φαινόμενο της θρησκείας. Έτσι, χωρίς δισταγμό μπορούμε να πούμε, ότι η πρώτη φιλοσοφία, είναι **κυρίως**, αν όχι **αποκλειστικά**, θεολογία. Θεολογία δηλαδή είναι ο πρώτος στοχασμός της θρησκευτικότητας για τον εαυτό της. Γεννιέται από την προσπάθεια του πρωτόγονου ανθρώπου **να καταλάβει** αυτό που θρησκεύει. Και προσπαθεί να αναπτύξει τα διανοητικά στοιχεία του θρησκευτικού του βιώματος. Περιέχει ό, τι καλύτερο διέθετε ο πρωτόγονος άνθρωπος, από πλευράς βούλησης, συναισθήματος και διάνοησης, δηλαδή ολόκληρη την ψυχή του. Φιλοσοφία και Θεολογία λοιπόν στον πρωτόγονο άνθρωπο μπερδεύονται ή ταυτίζονται. Ο πρώτος **χωρισμός** ήρθε με τους Προσωκρατικούς φιλοσόφους και τους Σοφιστές, (και μιλώ βεβαίως για τον δικό μας τον ευρωπαϊκό πολιτισμό κι όχι αυτούς της Άπω Ανατολής, γιατί εμείς, εδώ κινούμαστε, αλλά και γιατί αυτός ο πολιτισμός, έχει επηρεάσει καταλυτικά πια όλο τον πλανήτη).

Αργότερα, για να περιδιαβούμε επιγραμματικά, πριν αναφερθούμε εκτενέστερα, στην εξέλιξη της σχέσεως φιλοσοφίας και θεολογίας, ο **Νεοπλατωνισμός** γεφύρωσε ξανά τον χωρισμό τους. Ερχόμενοι για λίγο στον χριστιανικό **Μεσαίωνα** θα δούμε ότι ο θεολογικός στοχασμός έχει φτάσει στο αποκορύφωμά του. Ο ανθρώπινος στοχασμός σε αυτή τη φάση είναι κατεξοχήν θεολογικός και έτσι η φιλοσοφία γίνεται υπηρέτρια - θεραπαινίδα της Θεολογίας. Η προσπάθεια του **Λούθηρου** και των άλλων μεταρρυθμιστών είναι η προσπάθεια του νεώτερου ανθρώπου να αμφισβητήσει τη θρησκευτική αυθεντία, κυρίως της Παπικής Εκκλησίας. Στη Νεώτερη τώρα **Ευρώπη**, ο θρησκευτικός στοχασμός και η φιλοσοφία τραβούν διαφορετικούς δρόμους. Ολόκληρη η νεώτερη Γερμανική Φιλοσοφία, που θεωρείται μητέρα, ολόκληρης της νεώτερης Ευρωπαϊκής Φιλοσοφίας, αναπτύχθηκε σε διάλογο με τη Θεολογία και ... αντίστροφα. Ο Κάντιος, ως ο κορυφαίος διαφωτιστής του Γερμανικού Διαφωτισμού, ξεκαθάρισε τη Φιλοσοφία από το μεσαιωνικό της παρελθόν και υποστήριξε ότι, αποδείξεις, του τύπου του μεσαίωνα, περί Θεού, δεν μπορεί να υπάρξουν, και δεν υπάρχουν, (αφού

ο Θεός είναι υπερβατικός και πέραν του ανθρωπίνου νου). Γι' αυτόν, τα καθαρά φιλοσοφικά προβλήματα της ανθρωπότητας είναι λογικά και λύνονται με τη λογική κι όχι με το θρησκευτικό συναίσθημα.

[page_end]

Η ιστορία δηλαδή της **έννοιας** του Θεού, που θα δούμε στη συνέχεια εκτενέστερα, εκφράζει την ιστορία της ίδιας της αυτοσυνειδησίας του ανθρώπου, διότι: α) η ιδέα περί Θεού είναι πανάρχαια, και β) με την εξέλιξη του ανθρώπου, εξελίσσεται στην ιστορία και η έννοια περί Θεού. Ανάλογα με το πόσο έχει εξελιχθεί ψυχοδιανοητικά ο άνθρωπος, τέτοια ιδέα έχει και περί Θεού και του ρόλου Του στην Ιστορία.

Αρχίζοντας λοιπόν, λίγο εκτενέστερα, την περιδιάβασή μας στην Ιστορία, κι αρχίζοντας από τον αρχαίο, τον πρωτόγονο άνθρωπο, πρέπει να ξεκαθαρίσουμε το γεγονός, ότι η Θεολογία και η Φιλοσοφία του, είναι ένα και το αυτό πράγμα. Ο αρχαίος φιλοσοφεί θεολογώντας και θεολογεί φιλοσοφώντας. Ερμηνεύει πάντα τα του βίου του και τον περιβάλλοντα αυτόν χώρο, δηλ. ό, τι βλέπει κι ό, τι αισθάνεται, θεολογικά. Έτσι επινόησε το **μύθο** και δημιούργησε τη **μυθολογία**, που παρουσιάζει πολλά κοινά σημεία σε όλους τους λαούς, γιατί ο άνθρωπος έχει σε όλα τα μήκη και τα πλάτη της γης, τις ίδιες ανάγκες και τους ίδιους υπαρξιακούς, οντολογικούς και μεταφυσικούς προβληματισμούς. Έτσι, **μύθος**, μπορούμε να πούμε ότι λέγεται η **εξαντικειμενίκευση** της υποκειμενικότητας, της υποκειμενικής σκέψης των ανθρώπων, με τη μορφή ιστορίας ανθρωπόμορφων όντων. Ο Μύθος γίνεται επίκαιρος και στις μέρες μας, διότι πολλά πράγματα γύρω μας λειτουργούν μυθολογικά επάνω στους ανθρώπους, αλλά αυτό θα το δούμε σιγά - σιγά παρακάτω. Ο πρώτος που δίδαξε τη λέξη "Θεός" στην Ιστορία, είναι **ο μύθος**. Από εκεί κληρονόμησε η Ιστορία την έννοια του Θεού! Εκεί πρωτοεμφανίστηκε η λέξη **στημυθολογία**. Κι αυτό γιατί ο Θεός είναι ο πυρήνας του μύθου. Εδώ ως εξήγηση, για να μην έχουμε παρεξήγηση, πρέπει να πούμε ότι δεν πρέπει, σε αυτή τη φάση που εξετάζουμε, να μπερδεύουμε την υπερφυσική αποκάλυψη του Θεού στον Χριστιανισμό, ως τρόπο για να γνωρίσουμε την **έννοια** του Θεού. Αυτή προέρχεται από το μύθο. Σε αυτό το σημείο πρέπει να πούμε ότι ο μύθος, η θρησκεία και η μαγεία έχουν ως κοινό κέντρο τους τον Θεό, μόνο που η μαγεία έχει αρνητικό Θεό, κακό Θεό, (τον Σατανά θα λέγαμε σήμερα, εμείς οι χριστιανοί). Οι μυθολογικοί θεοί έχουν κάποια βασικά γνωρίσματα που αξίζει να τα δούμε επί τροχάδην:

α) Η γενικότητα της παραστάσεως περί Θεού. Δηλαδή τον μυθολογικό Θεό τον συναντάμε παντού και πάντα σε όλες τις δραστηριότητες και ερμηνείες του

πρωτογόνου ανθρώπου. Ο Θεός εδώ είναι η ουσία του μύθου.

β) Ο πρωτογονισμός του μυθολογικού Θεού. Δηλαδή δεν υπάρχει πρωτόγονος που να μην έχει τον Θεό μέσα στο μύθο. Με το μυθολογικό Θεό λειτουργεί η συνείδηση του πρωτόγονου ανθρώπου. Η συνείδηση του πρωτόγονου λειτουργεί χωρίς τον λόγο, την λογική δηλαδή. Αυτή δεν είναι ακόμα τόσο ανεπτυγμένη ώστε να καταλάβει γιατί επί παραδείγματι βρέχει ή γιατί η αγελάδα κατεβάζει γάλα, το αποδίδει στον Θεό, διότι χαίρεται ή κλαίει ο Θεός κ.ο.κ. Έτσι ο μύθος αποτελεί την αυτοσυνειδησία του ανθρώπου τότε. Είναι το μοναδικό του όπλο για να παίρνει θάρρος και ελπίδα να αντιμετωπίσει τον θάνατο των άλλων και του εαυτού του, που τον έβλεπε ως κατάληξη όλων των δραστηριοτήτων του. Ο άνθρωπος βρίσκεται μπροστά από το μηδέν του θανάτου και ο μύθος του δίνει νόημα και την σωτηριώδη ψευδαίσθηση ότι όλα δεν τελειώνουν με τον θάνατο, κι έπαιρνε θάρρος για να μπορέσει να συνεχίσει την ζωή του.

γ) Ο φανταστικός χαρακτήρας του μυθολογικού Θεού. Ο μυθολογικός Θεός είναι δημιουργία της φαντασίας του ανθρώπου. Κι εφόσον δημιουργός του μυθολογικού Θεού είναι ο άνθρωπος, το δημιούργημά του, ο μυθολογικός Θεός, φέρει τα γνωρίσματα του δημιουργού του. Ο ανθρωπομορφισμός είναι βασικό γνώρισμα κάθε πρωτόγονου Θεού. Η φαντασία σε αυτή την περίπτωση περνάει τα όρια τα ατομικά (καθενός ατόμου) και γίνεται ομαδική φαντασία μιας κοινωνίας. Η φαντασία φτιάχνει έναν κόσμο διαφοροποιημένο από τον ανθρώπινο, από την ανθρώπινη συμβατικότητα δηλαδή, και πάει πέρα από το κατεστημένο, ελεύθερα, εκεί που θα ήθελε να φτάσει ο κάθε άνθρωπος, αλλά δεν μπορεί να φτάσει.

δ) Εξαντικειμενικοποιούνται τα υποκειμενικά στοιχεία του ανθρώπου. Πέρα από το ότι η παράσταση περί Θεού είναι ανθρωπομορφική, τα υποκειμενικά γνωρίσματα του ανθρώπου φτιάχνουν μια παράσταση περί Θεού και θεωρείται ως ένα ον, ένα «**αντικείμενο**» έξω από την ανθρώπινη φύση, ενώ στην ουσία του είναι φτιαγμένο κατ' εικόνα και ομοίωση του ανθρώπου δημιουργού του. Στην παράσταση και στην έννοια περί Θεού αποτυπώνονται τα εσωτερικά βιώματα, το εσωτερικό γίνεσθαι του πρωτόγονου ανθρώπου. Η συνείδηση **εξαντικειμενικεύει** τα υποκειμενικά στοιχεία του ανθρώπου και τα βλέπει ως πραγματικότητα.

[page_end]

ε) Προσωποποίηση. Ο μυθολογικός Θεός είναι το κυρίαρχο **πρόσωπο** στη ζωή του πρωτόγονου ανθρώπου. Όπου **πρόσωπο** για εμάς τους χριστιανούς είναι η πραγμάτωση και η λειτουργία της φύσεως του ανθρώπου για να πραγματοποιεί το αγαθό. Την εποχή του μύθου ο άνθρωπος δίνει την έννοια του προσώπου στα πράγματα. Στα φανταστικά πρόσωπα των Θεών προσωποποιεί τα δικά του

προβλήματα.

στ) Απολυτοποιεί το σχετικόν. (Το χρήμα για παράδειγμα σήμερα έχει απολυτοποιηθεί τόσο από τον άνθρωπο, που πολλοί μιλάνε για τον κυρίαρχο θεό της εποχής μας, ενώ η αξία του η πραγματική είναι τόσο σχετική για την ευτυχία και την σωτηρία μας). Ο μυθολογικός Θεός είναι το απόλυτο του απολύτου. Δηλαδή απολυτοποιείται η παράσταση, η ιδέα περί Θεού. αυτό γίνεται και σήμερα αν πιστεύουμε ότι ο Θεός είναι στ' αλήθεια ό, τι εμείς έχουμε μέσα στο μυαλό μας γι' αυτόν. Ο άνθρωπος και τότε και τώρα, με το νου του δεν έχει άπειρη **παράσταση** για τον Θεό, αλλά μόνο σχετική. Ο πρωτόγονος έδωσε απόλυτο κύρος στο μυθολογικό Θεό. Ό, τι σχετικό έχει μέσα του ο άνθρωπος, ως σχετικό και πεπερασμένο από την φύση του ον κι αυτός, το κάνει απόλυτο στο μύθο.

ζ) Η γοητεία του μυθολογικού Θεού. Ο Θεός είναι το μυστήριο που ασκεί τη μεγαλύτερη γοητεία πάνω στον άνθρωπο. Συναρπάζει! Ασκεί δέος! Αλλά αυτό γίνεται γιατί ο ίδιος ο άνθρωπος έχει ανάγκη να γοητευτεί από κάτι. Και γοητεύεται από την απόλυτη που έχει στο μυαλό του για τον Θεό. Η ρίζα της γοητείας δεν βρίσκεται στον άλλον, αλλά μέσα μας □ όπως οι ερωτευμένοι. Το άλλο πρόσωπο είναι η αφορμή για να νιώσεις γοητευμένος από αυτό. Η αιτία είναι η ανάγκη που έχεις εσύ για να γοητευτείς από κάποιον άλλον. Γι' αυτό ο άνθρωπος ερωτεύεται μόνο όταν νοιώσει την ανάγκη ότι πρέπει να ερωτευτεί, και απλώς επιλέγει κάποιο πρόσωπο από αυτά που συναντά στη ζωή του. Σε πιο εξευγενισμένες καταστάσεις ερωτεύεται τον Θεό (πχ οι μοναχοί), μια ιδέα, την τέχνη του, την επιστήμη του κ.ο.κ. και αφιερώνεται σε αυτήν.

η) Λήθη. (Βασικό γνώρισμα του μυθολογικού Θεού το συγκεκριμένο, γιατί αλλιώς δε μπορεί να επιβιώσει στις επόμενες γενιές). Δηλαδή ο άνθρωπος ξεχνά ότι ο ίδιος δημιούργησε το μύθο και τον Θεό του, δηλαδή οι πρόγονοι του. Αντίθετα πιστεύει ότι ο μυθολογικός Θεός έφτιαξε αυτόν. Ο μυθολογικός Θεός για τον πρωτόγονο είναι **αλήθεια** διότι έχει προηγηθεί η λήθη της δημιουργίας του. Μόνον επειδή υπάρχει τούτη η λησμονιά της αλήθειας, μπορεί ο μυθολογικός Θεός να λειτουργήσει και να ισχύσει για πολλές γενιές ανθρώπων και να πέσει μόνον όταν αρχίσει να αμφισβητήσει από τα μεγάλα πνεύμα της ιστορίας που οδηγούν τους λαούς στην εξέλιξη τους και στην πραγμάτωση της αλήθειας και της γνώσης.

θ) Ετερονομία του μυθολογικού Θεού. Ο μυθολογικός Θεός, ως μια ετερόνομη αρχή, ρυθμίζει τη ζωή του πρωτόγονου ανθρώπου. ο πρωτόγονος άνθρωπος και γενικά ο άνθρωπος του μύθου στερείται αυτονομίας και δεν είναι διατεθειμένος να την αναζητήσει. Του αρέσει που άλλοι ορίζουν τη ζωή και την σκέψη του. Είναι βολεμένος στην ετερονομία του και την θεωρεί αυτονόητη. Έχουμε δέσμευση του

ανθρώπου από το μύθο, μια ετέρα αρχή.

I) Ο μυθολογικός Θεός ως Taboo. Το μεγαλύτερο ταμπού είναι ο μυθολογικός Θεός. Όλα τα ταμπού πηγάζουν από την ιερότητα του μυθολογικού Θεού. Λειτουργώντας ως ταμπού ο Θεός μέσα στον πρωτόγονο άνθρωπο, τον ρυθμίζει **ο φόβος. Taboo**= η απόδοση απολύτου κύρους σε ένα ισχύον σύστημα **αξιών** και η απολυτοποίηση ορισμένων διατάξεων. Με τα ταμπού ρυθμίζεται και η libido του ανθρώπου προς πάσα κατεύθυνση. Τα ταμπού ασκούν καταπίεση, όπως και η ηθική. Αλλά η ηθική εξυπηρετεί την αυθεντική ζωή του ανθρώπου. Το πώς πρέπει να ζει για να είναι **Άνθρωπος**. Αυτή η καταπίεση των παθών είναι τελικά συμφέρουσα για τη ζωή (πχ ο καθηγητής που καταπιέζει το μαθητή για να μάθει, να ωφεληθεί. Η τροχαία τον οδηγό για να μην σκοτωθεί κ.ο.κ.). Όταν όμως κάποιο ταμπού καταρρέει, έρχεται μια ανακούφιση - απελευθέρωση για τον άνθρωπο. Όμως ολόκληρος ο εξευγενισμός της libido επιτελείται με την δράση των ταμπού (πχ δημιουργία οικογένειας, νόμοι και θεσμοί της). Το ερώτημα που τίθεται σήμερα που καταρρέουν τα ταμπού, το ένα πίσω από το άλλο, είναι το που θα στηριχθεί η ηθική της ανθρωπότητας; Στην λογική; Στην Αγάπη του Χριστού; (πού' ντο;;;). Μέχρι τώρα στηριζόταν στο Θεό ίσως από φόβο ή αναμονή μισθαποδοσίας στην άλλη ζωή (ταμπού). Η τηλεόραση (και το διαδίκτυο) ασκεί γοητεία γκρεμίζοντας τα ταμπού και το εκμεταλλεύεται ασύστολα. Γι' αυτό προβάλλει και πουλάει «γυμνό» και «αίμα», «βία» και «σεξ». Το αποτέλεσμα είναι ανηθικότητα ή στην καλύτερη των περιπτώσεων, ένα είδος αυτόνομης ηθικής. (Ο Κάντιος, για παράδειγμα, αντιλαμβανόταν τη θρησκεία ως συνείδηση των καθηκόντων μας, ως εντολών του Θεού). Η ηθική του ανθρώπου, ως δοκιμασμένος τρόπος ζωής που σε οδηγούσε μπροστά, ρυθμιζόταν από τα ταμπού. Η **libido** δεσμευόταν και μετασηματιζόταν σε **έρωτα**, ο οποίος έδινε βάθος στην ανθρώπινη ύπαρξη. Η **libido** όταν δεσμεύεται από τα ταμπού, οδηγεί σε **έρωτα** ή σε εξευγενισμένες καταστάσεις (πχ ασκητισμό) ή και σε νευρώσεις (ενίοτε). Σήμερα κυριαρχεί το χάος, διότι η ανθρωπότητα δεν έχει που να στηρίξει την ηθική της, αφού έπεσαν τα ταμπού (από την δεκαετία του 1960). Μέσα σε 30 χρόνια έπεσε ό, τι η ανθρωπότητα έχτιζε εδώ και 30 αιώνες. Όμως με την πτώση των ταμπού, εκτός από ανηθικότητα, παρουσιάζεται και **απουσία** νοήματος ζωής. Οδηγείται ο άνθρωπος στο **μηδενισμό**. Πχ η χρήση ναρκωτικών από τους νέους σήμερα σε τέτοιο βαθμό, είναι προσπάθεια αντικατάστασης των ταμπού και εξόδου από το μηδέν, με λάθος τρόπο και λάθος μέσα βεβαίως. Είναι ένα επικίνδυνο παράθυρο, ένα μπαλκόνι χωρίς κάγκελα προς την χαρά και την αιωνιότητα, ένας λάθος δρόμος με ψεύτικες ελπίδες και αδιέξοδους τοίχους ζωγραφισμένους σαν σκηνικά με προοπτική. Η διαδικασία της κατάρρευσης των ταμπού γοητεύει και ελκύει τους νέους ανθρώπους, τους εφήβους που έχουν ορμητικότητα και διάθεση να

γκρεμίσουν τα παλιά και να φτιάξουν καινούργια, αλλά και για το ότι ο έφηβος βρίσκεται στο στάδιο της διαπαιδαγώγησης, του κάνει τελικά κακό, γιατί ναι μεν, πχ με την τηλεόραση, γκρεμίζονται τα ταμπού στο ασυνείδητο και στο υποσυνείδητο του παιδιού, αγνοείται όμως η λογική που θα μπορούσε ίσως να τα αντικαταστήσει. Γενικά τα **M.M.E.** σήμερα καλλιεργούν τις κατώτερες εκδηλώσεις του ανθρώπου (κουτσομπολιό, βία, σεξ, ανοησία, ψέμα) χωρίς καμιά σχέση με την ηθική.

Ια') Ο μυθολογικός Θεός ως γνώση. Η ερμηνεία όλων των γεγονότων του κόσμου στην εποχή του μύθου γίνεται με αναγωγή στην παράσταση του Θεού. Ο μυθολογικός Θεός ερμηνεύει οντολογικά όλον τον κόσμο. Τα πάντα κατανοούνται από τον πρωτόγονο μέσα από τον Θεό (ιατρική, ασθένειες, ταξίδια, πόλεμοι, αν θα κάνει παιδιά ή όχι κτλ). Έτσι εξηγεί ο πρωτόγονος όλα τα όντα του κόσμου, που πορεύονται, τι σκοπό έχουν, τι κάνουν, γιατί αυτό το καιρικό φαινόμενο κι όχι το άλλο; Όλα εξαρτώνται από την έννοια και την παράσταση του Θεού που έχει στο μυαλό του. Έτσι ο μυθολογικός Θεός γίνεται το φως που ρίχνει ο άνθρωπος στον κόσμο, για να τον γνωρίσει (πχ τα αστέρια είναι θεοί ή ημίθεοι που λάμπουν).

[page_end]

Ιβ') Κοινωνικός χαρακτήρας. Ο μυθολογικός Θεός είναι ο συνδεδετικός κρίκος της κοινωνίας που τον αποδέχεται. Όλοι υπακούουν σε ό, τι προστάζει ο μυθολογικός Θεός και προσαρμόζονται στον τρόπο ζωής που αυτός θέλει. Είναι η ενότητα του λαού που τον δέχεται, η κοινή γλώσσα τους, που συνεννοούνται και οργανώνουν τη ζωή και την κοινωνία τους.

Ιγ') Τελετουργικός ρόλος. Όλες οι τελετουργίες έχουν μυθολογικό χαρακτήρα. Κι όλες έχουν το μυθολογικό Θεό τους. Η παράσταση του Θεού στις τελετουργίες της πρωτόγονης μαγείας είναι εμφανής. Ο Θεός γίνεται τελετάρχης των πρωτόγονων τελετών.

Ιδ') Θρησκευτική λειτουργία. Μυθολογία και θρησκεία μπλέκονται μεταξύ τους κι ο πρωτόγονος δεν βλέπει τίποτα, άμυθα ή άθρησκα. Όλα τα βλέπει μέσα από τη θρησκεία του, τη μυθολογική δηλαδή παράσταση περί Θεού. Γίνεται το κέντρο της θρησκευτικότητας μέσα στον πρωτόγονο και της θρησκείας γύρω του. Η θρησκευτικότητα (το πόσο και πως θρησκεύει ο καθένας) είναι κάτι το υποκειμενικό. Η γύρω θρησκεία είναι αντικειμενικό - κοινωνικό γεγονός. **Ο σημερινός άνθρωπος αντίθετα βλέπει μόνο το Θεό θρησκευτικά!** Όλα τα άλλα τα βλέπει αποκομμένα στη δική τους διάσταση.

Ιε') Αποκλειστικότητα. Δεν δέχεται τίποτα καινούργιο, δεν συμπαθεί την

εξέλιξη του πνεύματος. **Κλειστό σύστημα** με κέντρο τον απολυτοποιημένο εαυτό του. Αποκλείει ό, τι άλλο δεν είναι **ο εαυτός του**. Κατ' αυτόν μόνο αυτός είναι αλήθεια κι όλα τα άλλα ψέμα και γι' αυτό τα κυνηγάει (**διωγμοί**). Αποκλείει κάθε άλλο σύστημα ζωής ή σκέψης γιατί αυτό θα σήμαινε και άρνηση του εαυτού του (ναρκισσισμός). Εχθρός του μύθου είναι ο **Λόγος**, η λογική, γι' αυτό ξεκίνησαν από την αρχαιότητα ήδη οι πρώτες συγκρούσεις Λόγου και Μύθου.

Ιστ') Αυθορμητισμός. Είναι γεγονός αυθόρμητο που ξεπηδάει από το ασυνείδητο του πρωτόγονου. Δεν τον πίεσε κανείς να κατασκευάσει τον μύθο. Ήταν εσωτερική του ανάγκη. Αναπηδά από τα βάθη της ψυχής του και γι' αυτό, για την εποχή του, είναι αναγκαίο και γνήσιο γεγονός και είναι ό, τι καλύτερο για τον άνθρωπο τότε. Ό, τι υψηλότερο μπορούσε να συλλάβει ο άνθρωπος τότε. Αργότερα, σε εποχές μη μυθολογικές, το κατεστημένο καταπιέζει τα άτομα να δεχθούν το μύθο, κι έτσι από το ζόρισμα και το επιβεβλημένο δεν παράγεται τίποτε γνήσιο, ούτε τέχνη, ούτε επιστήμη, ούτε σκέψη και φιλοσοφία. Είναι όλα **ΚΙΤΣ**.

Ιζ') Δύναμη στην Ιστορία. Ως αντικειμενική αλήθεια του καιρού του φτιάχνει θεσμούς, ήθη, έθιμα και νόμους που ισχύουν αντικειμενικά. Εκεί στηρίζονται και οι αυθεντίες κάθε εποχής: Στη δύναμη του μύθου. Είναι ισχυρότερος του λόγου (πολιτική - αθλητισμός). Ο μυθολογικός Θεός δραστηριοποιεί τους οπαδούς του. Έτσι καταντήσαμε σήμερα να μην παίζουν ρόλο στην ιστορία οι άνθρωποι του πνεύματος αλλά οι οπαδοί του μύθου (πχ όπου πάει η ψήφος στις εκλογές). Έτσι, όταν είναι προς χάριν του συμφέροντος του, (ο άνθρωπος του μύθου), εκδηλώνει επιθετικότητα και φανατισμό.

Ιη') **Η μεταψυχολογική λειτουργία του μυθολογικού Θεού.** το ερώτημα που προκύπτει τώρα, είναι αν ο μυθολογικός Θεός είναι θεός της ζωής ή του θανάτου, αν προωθεί δηλαδή τον άνθρωπο στη ζωή ή στο θάνατο. Ο άνθρωπος, στο μυθολογικό Θεό, ενσωματώνει την ορμή της ζωής κι όχι του θανάτου. Ο μυθολογικός Θεός εκφράζει ό, τι καλύτερο για τον άνθρωπο (τότε). Καλλιεργεί το ένστικτο της αυτοσυντήρησης (αγάπη για το εγώ) και του έρωτα (αγάπη για τον άλλο). Έτσι βοηθιέται ο άνθρωπος στην διαμόρφωση του πολιτισμού του. Ό, τι προσφέρει η ζωή το καλλιεργεί ο μυθολογικός Θεός, ο οποίος στην εποχή του είναι ωφέλιμος. Στη μεταμυθολογική εποχή όμως, δεν προσφέρει τίποτα, δεν συμβάλλει στην πρόοδο, αντίθετα την εμποδίζει. Έτσι τώρα στη μεταμυθολογική εποχή γίνεται ορμή θανάτου, κάτι σαν είδος αυτοκτονίας και σκοτώνει. Γίνεται αναρχία, έτοιμη να καταστρέφει χωρίς να έχει κάτι καλύτερο για να αντικαταστήσει αυτό που κατέστρεψε, ενώ θέλει να περνιέται για **επανάσταση**, με την διαφορά όμως ότι στην επανάσταση καταστρέφεις το παλιό για να φέρεις κάτι καλύτερο, κάτι καινούργιο.

Ιθ') **Η αναγκαιότητά του.** Ο μυθολογικός Θεός γίνεται αναγκαίος για τον άνθρωπο της εποχής του, που βλέπει τον θάνατο να πλανιέται παντού γύρω του □ όλοι κι όλα γύρω του κάποτε πεθαίνουν, με αποτέλεσμα να συμπεράνει και τον δικό του θάνατο. Ο άνθρωπος βιώνει μέσα στον κόσμο την ζωή, βιώνει και τον θάνατο. Όλα καταλήγουν στον θάνατο, στο τίποτα. Έτσι ο μυθολογικός Θεός γίνεται το αντίδοτο στη βίωση του τίποτα, του μηδενός. Η αιτία που γεννά ο άνθρωπος το Θεό του μύθου είναι ο φόβος του θανάτου και του τίποτα. Είναι υπαρξιακά αναγκαίος, εφόσον ο άνθρωπος ζει ενώπιον του θανάτου. Είναι το όπλο του ανθρώπου έναντι του μηδενός. Έτσι γίνεται αναγκαίος, αφού:

- 1) Προσανατολίζει** τον άνθρωπο, υπαγορεύει και οριοθετεί το καλό και το κακό.
- 2) Προσφέρει** στήριγμα και παρηγοριά στις απειλές του μηδενός, του θανάτου.
- 3) Παρέχει** νόημα ζωής στον άνθρωπο τον πρωτόγονο, αφού ο θάνατος που караδοκεί, μηδενίζει το νόημα της ζωής. Η μόνη του έγνοια είναι τι λέει εν προκειμένω ο μυθολογικός Θεός που φτιάχνει πολιτισμό στο γενικό χάος. Η αξία του γίνεται μεγάλη, αφού ο άνθρωπος φτιάχνει πολιτισμό, **επειδή** αποβλέπει στον μυθολογικό Θεό. Ως στόχος λοιπόν του ανθρώπου, ο μύθος επιτελεί πρόοδο. Πέρα από το **τίποτα** του θανάτου, ο μύθος χτίζει το **παν** και γίνεται η λύση που εφευρίσκει ο άνθρωπος για να αντιμετωπίσει την αγωνία του θανάτου.

Κ') **Η συμβολική λειτουργία του μυθολογικού Θεού.** Ο μυθολογικός Θεός λειτουργεί με συμβολικό τρόπο. Στον πρωτόγονο άνθρωπο λειτουργεί ως σύμβολο για το υπερβατικό. Για το υπερβατό. Με το μύθο, ο άνθρωπος συμβολίζει αυτό που βρίσκεται έξω από τα όρια του. είναι το καλύτερο κομμάτι του κόσμου του, που

οδηγεί στην αξιολογική ανάταση του ανθρώπου, στο να τον κάνει καλύτερο από ότι ήταν. Είναι το καλύτερο σύμβολο που έχει ο άνθρωπος για να αναχθεί στον υπερβατικό Θεό. Διότι όλη η ουσία του ανθρώπου, δεν είναι τίποτε άλλο, από το να αναχθεί, να μεταβεί από αυτό που είναι σήμερα σε εκείνο που πρέπει να είναι! Στο δέον! Είναι το άνοιγμα του ανθρώπου για να κοιτάξει παραπέρα. Με το μυθολογικό Θεό κάνει βήματα και εξελίσσεται στην ιστορία. Φτιάχνει και εξελίσσει τον πολιτισμό του. αυτό βέβαια γίνεται διαλεκτικά. Άλλοτε ο άνθρωπος λέει **ναι** στις προκλήσεις του μύθου και δημιουργεί πολιτισμό, κι άλλοτε λέει **όχι** και εκλύει βαρβαρότητα. Προχωρώντας όμως και εξελισσόμενος ο άνθρωπος, αναπτύσσει τον λόγο κόντρα στο μύθο. (Σκέφτεται ότι κάτι δεν πάει καλά με τούτους τους θεούς, δεν μπορεί να είναι έτσι τα πράγματα). Έτσι λοιπόν τελειώνει σιγά - σιγά η εποχή του μύθου, διότι το λογικό του ανθρώπου επαναστατεί, και αρχίζει σταδιακά η διαδικασία της **Απομύθευσης**.

[page_end]

Η Απομύθευση ξεκινά ως ερμηνεία του μύθου, σύμφωνα με τα δεδομένα του πνεύματος. Έτσι γίνεται η μετάβαση από το μύθο στον λόγο. Διότι ο λόγος, καθώς αναπτύσσεται, κάνει κριτική στο μύθο, και κάνοντας κριτική, αναπτύσσεται. Τι θα πει όμως **κριτική**; Κριτική σημαίνει διαλεκτική του λόγου με το μύθο κι όχι σύνθεσή τους. Έτσι ο άνθρωπος βελτιώνει το μύθο, την παράσταση του μυθολογικού θεού δηλαδή, κριτικάροντας το μυθολογικό θεό, χωρίς όμως να βγαίνει έξω από τα όρια του μύθου. Ο λόγος ο οποίος αναπτύσσεται κάνει μια απομύθευση, μετατρέποντας τις μυθολογικές διηγήσεις σε σύστημα εννοιών, πολύ γερά δεμένο και με βαθιά θεμέλια στο μύθο. Προβληματίζεται για τα πάντα, αλλά πάντοτε καταλήγει στην αυθεντία κάποιου μυθολογικού θεού. Η διαδικασία της απομύθευσης ξεκίνησε φανερά από τον **Όμηρο**, που διακωμωδεί στην ουσία τους θεούς, μέσα στα έπη του, παρουσιάζοντάς τους κατώτερους στα πάθη, και από αυτούς ακόμη τους ανθρώπους. Μετά τον Όμηρο, οι τόσο παρεξηγημένοι, από τα σχολικά μας διδάγματα, Σοφιστές, έρχονται και κάνουν ένα τρομερό άλμα, γκρεμίζοντας τελείως τους μύθους, και φτάνοντας την λογική εξέλιξη σχεδόν στην εποχή μας. Αυτή όμως ήταν μια παρένθεση στην όλη εξέλιξη του πράγματος, διότι η ιστορία δεν λειτουργεί με τέτοιου είδους άλματα. Όπως και η φύση, **non fecit saltus**, που θα έλεγαν και οι Λατίνοι. Έτσι ο Πλατωνισμός ως κίνημα, όπως και ο διάδοχος του ο Νεοπλατωνισμός, διατηρούν τους μυθολογικούς Θεούς, σε ένα σύστημα εννοιών και ιδεών. Κορυφαία έννοια σε αυτό το σύστημα, που οι επιστήμονες ονόμασαν **δογματιστική μεταφυσική** είναι ο Θεός, ο οποίος και το στηρίζει. Ο Θεός που από ανθρωπόμορφη παράσταση γίνεται ύψιστη **έννοια**. Εδώ καλείται τούτο το σύστημα να προβάλει αποδείξεις, περί Θεού, περί υπάρξεως Θεού, κάτι που δεν χρειαζόταν στην εποχή του μύθου, διότι κάτι τέτοιο (η ύπαρξη

του Θεού) ήταν αυτονόητη. Ως βάση του συστήματος τίθεται ένας δογματιστικός Θεός, που είναι όμως ερμηνευτικός Θεός, ερμηνεύεται δηλαδή από τους πιστούς του, στο **πως** δρα και **γιατί** δρα έτσι όπως δρα! Παραμένει όμως ο Θεός, **ως έννοια**. Δηλαδή ενδονοητικό γεγονός και λειτουργία. Το υπερβατικό, ο Θεός, κατοικεί μεν εκτός του νου, με την έννοια ότι δεν τον γνωρίζει προσωπικά ο άνθρωπος της δογματιστικής μεταφυσικής, αλλά ο άνθρωπος της εποχής εκείνης σκέπτεται περί Θεού, σύμφωνα με την έννοια και την ιδέα, που έχει μέσα στο μυαλό του για τον Θεό. Κάπου εκεί παρουσιάζεται στην Ιστορία και ο Χριστιανισμός με διάθεση να γκρεμίσει σιγά - σιγά όλα τούτα τα ανθρώπινα οικοδομήματα του πνεύματος, προβάλλοντας την εξ **αποκαλύψεως αλήθεια περί Θεού, που είχε κρατηθεί έως τότε στα στενά όρια του Ιουδαϊσμού**.

Οι βασικές θεολογικές τομές, αλλά και ο νέος τρόπος ζωής και σκέψης, που αναβλύζει στον κόσμο, είναι λίγο ως πολύ γνωστά και αφορούν άλλη πτυχή του θέματος, που δεν θα εξετάσουμε τώρα. Εκεί που αναποδογύρισε το κατεστημένο, στην περί Θεού σκέψη, είναι το πλήγμα που έφερε στη **μαγεία**, που τα σκοτεινά εκείνα χρόνια μάζιζε τις κατώτερες μάζες των πολιτών της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Γρήγορα μπήκαν μυθολογικά στοιχεία στα ιερά του κείμενα, που σιγά - σιγά όμως η Εκκλησία κατόρθωσε να τα ανακαλύψει και να τα αποβάλλει από τις Άγιες Γραφές της ως απόκρυφα ή και αποκρυφιστικά. Στη θεολογική όμως σκέψη και αντιμετώπιση του κόσμου, ενώ γλίτωσε χωρίς σοβαρές απώλειες από το ρεύμα του νεοπλατωνισμού και του γνωστικισμού, (παναίρεση του νεοπλατωνισμού με θρησκευτική εκφορά), όταν έγινε κατεστημένο σύστημα, και κυρίως στη **Δύση** (γιατί στο Βυζάντιο ήταν άλλο πράγμα □ το κράτος επενέβαινε και δεν την έκανε κατεστημένο ή το ίδιο πάλι, εκμεταλλευόταν κακώς τη δύναμη της Εκκλησίας και της πίστης προς τις μάζες), διατήρησε την στενότητα της σκέψης της **δογματιστικής μεταφυσικής** αυτού του συστήματος, δηλαδή εννοιών και αποδείξεων περί Θεού και θεολογικής ερμηνείας του κόσμου, σε ολόκληρο το Μεσαίωνα. (Το κληρονόμησε από την εποχή της, το 1 μ.Χ.). Λειτουργούσε δηλαδή **Θεϊστικά**. Σκεπτόταν δηλαδή ο άνθρωπος του **Μεσαίωνα** για όλα τα ζητήματα και τις επιστήμες, με βάση την έννοια του Θεού. Το τέλος του Μεσαίωνα χαρακτηρίζεται από την έριδα των **Αριστοτελιστών** και των **Πλατωνιστών**, όπου οι Αριστοτελιστές υποστήριζαν ότι το συγκεκριμένο και το ορατό έχει περισσότερη αξία από το γενικό και το αφηρημένο, ενώ οι πλατωνιστές (υποστήριζαν) ότι η ιδέα, η έννοια του γενικού προηγείται και είναι πιο πραγματική από το συγκεκριμένο είδος. Η εποχή του πλατωνισμού όμως, νομοτελειακά είχε τελειώσει. Έτσι οι αριστοτελιστές που υποστήριζαν, ότι οι γενικές έννοιες δεν έχουν υπόσταση και είναι εκτός πραγματικότητας, νίκησαν και ήρθαν στο προσκήνιο. Με αυτή τη νίκη όμως, χτυπήθηκαν οι γενικές έννοιες και

βέβαια η έννοια του Θεού, που ήταν γενικότατη την εποχή εκείνη, με αποτέλεσμα η έννοια του Θεού να γίνεται αποδεκτή μετά από προσωπική του καθενός απόφαση. Και έτσι εισέρχεται η ανθρωπότητα (ή αν προτιμάτε, η πρωτοπόρος Δυτική σκέψη) στην **Αναγέννηση**. Εκεί που εκείνο που αναδεικνύεται είναι το συγκεκριμένο, το ενδοκοσμικό, η ωραιότητα της φύσης και του ανθρωπίνου σώματος κι όχι το υπερβατικό κάλλος (στο Βυζάντιο). Ύψιστη αξία είναι ο άνθρωπος και η εξωτερική του ωραιότητα. Και ο Θεός κατανοείται ανθρωπομορφικά και αυτό αποτυπώνεται κυρίως στην τέχνη. Σημειώσαμε ότι έχει επικρατήσει ο αριστοτελισμός στην μορφή μάλιστα του Νομιναλισμού. Γι' αυτό και μοιάζει πολύ η στροφή αυτή του ανθρωπίνου πνεύματος, με τα ελληνιστικά χρόνια, όπου η φιλοσοφία του Αριστοτέλη είχε κερδίσει έδαφος στις ανώτερες και πλούσιες τάξεις της κοινωνίας των χωρών της Μεσογείου κι όχι μόνον, ύστερα βέβαια από την εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου, ως την Άπω Ανατολή.

(Πηγή βασική της συγκεκριμένης διάλεξης είναι οι προσωπικές μου σημειώσεις - ανέκδοτες - από τις προφορικές παραδόσεις του αειμνήστου καθηγητού της Συστηματικής Θεολογίας, της Θεολογικής Σχολής του Ε.Κ.Π.Α., Κωνσταντίνου Παπαπέτρου, στο μάθημα «Εγκυκλοπαιδεία της Θεολογίας», 1995-1999, εμπλουτισμένες, επεξεργασμένες και συστηματοποιημένες, με δικές μου έρευνες, για να λάβουν την σημερινή μορφή).

<https://bit.ly/3t95ey7>